

**ХҮНИЙ ЭРХЭД СУУРИЛСАН ХАНДЛАГА, АРГА ЗҮЙГ ХӨГЖЛИЙН
БОДЛОГО БОЛОВСРУУЛАЛТАД ХЭРЭГЛЭХ НЬ****Т.Есүхэй**МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар,
Улс төр судлалын тэнхимийн дадлагажигч багш***Хураангуй***

Хурдацтай хөгжиж буй дэлхийн олон орнууд хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг боловсруулах тусгайлсан арга зүй, хандлагыг нэвтрүүлэн түүнийгээ улам хөгжүүлж төрийн бодлого төлөвлөлтдөө ашиглаж байна. Цаашид хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийг боловсруулахад анхаарах асуудлуудыг судлах нь Монгол улсын хөгжлийг зураглан, хөгжлийн үйл явцыг удирдах боломжийг нээж өгөх юм. Бодлогын баримт бичиг нь нийгэмд хэрэгжиж буй арга хэмжээнүүдийг залж чиглүүлдгийн хувьд ямар агуулгаар хэрхэн бичигдсэнээс хамаарч засгийн газар өөрт буй хүний нөөц, санхүүгийн нөөцөө зарцуулдаг билээ. Тиймээс төрийн үйл ажиллагааг сайжруулахад шаардлагатай нэн тэргүүний алхам бол бодлогын баримт бичиг боловсруулах арга зүйдээ шинэчлэлт хийж, нийгэмд тулгамдаж буй хэрэгцээ шаардлагаа зөв үнэлж, бодлогын баримт бичгээ чанартай боловсруулах шаардлагатай билээ.

Түлхүүр үгс: Хүний эрх, хөгжил, хөгжлийн бодлого, бодлогын үр дүн, үр нөлөө, арга хэмжээ, хэрэгцээнд суурилсан хандлага, хандивт суурилсан хандлага, хүний эрхэд суурилсан хандлага

Хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүй гэдэг нь хүний эрхийг хамгаалах, хангахад чиглэсэн, олон улсын хүний эрхийн стандарт, хэм хэмжээнд суурилсан, хөгжлийн процессыг зураглах үйл явц юм. Энэ хандлага нь хөгжлийн асуудалд нэн тулгамдаж буй эрх мэдлийн тэгш бус хуваарилалт, ялгаварлан гадуурхалт зэрэг тэгш бус байдлын асуудлуудыг бууруулахад онцгой ач холбогдолтой.

Зөвхөн хүмүүнлэгийн ажиллагаа нь хүний эрхийг хамгаалахад хангалтгүй. Хүний эрхэд суурилсан хандлага арга зүйн дагуу олон улсын хууль тогтоомжоор бэхэжсэн хүний эрхийг хамгаалах үүргийг сахиулах, төлөвлөгөө,

хөтөлбөр, бодлого болон хөгжлийн процессыг хүний эрхийг хамгаалахад чиглүүлэх ач холбогдолтой. Мөн энэ нь үүрэг бүхий хүмүүсийг ил тод, нээлттэй, хариуцлагатай байлгах, маргинал бүлгүүдийг татан оролцуулах болон хөгжлийн процессыг тогтвортой болгох сайн талтай.

Хүйтэн дайн дууссанаас хойш хүний эрх нь хөгжлийн хамгийн чухал аспект болж эхэлсэн бөгөөд 1993 оны Вений Дэлхийн хүний эрхийн уулзалт, 2000 оны Мянганы чуулга уулзалт, 2003 оны Хөгжил, хүний эрх хоёрын харилцан хамаарлын талаарх Дэлхийн чуулган зэрэг хурлууд Хүний эрхэд суурилсан хөгжлийн арга зүйг хэлэлцэж тунхагласан байдаг.

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтөд хүний эрхэд суурилсан хандлагыг ашигласнаар бодлогын үр шим иргэдэд ялгаатайгаар хүртэх байдал буурч, бодлого хэрэгжүүлэхэд ашиглаж буй нөөцийг зөв зохистой хуваарилахад өндөр ач холбогдолтой. Уламжлалт арга зүйтэй харьцуулахад төлөвлөх, боловсруулах шинжилгээний арга зүйн хувьд ярвигтай ч гэсэн эцсийн үр дүнд гарах бодлого нь үр өгөөжтэй, иргэдэд ээлтэй бодлогууд боловсруулагддаг.

Хэдий менежментийн ухаанаар хэрэгжүүлэх, хянах, үнэлэхэд дөхөм байхаар бодлогоо боловсруулдаг ч бодлогын арга хэмжээ, зорилго, зорилт зэрэг агуулга нь хэрэгцээнд суурилсан, аль эсвэл хандивт суурилсан байх нь нийтлэг. Ингэснээр бодлогын үр шим тэгш шударга хүртэхгүй, статистик тоо баримт сайн үр дүн үзүүлсэн ч гэсэн тухайн асуудал нийгэмд бүрэн шийдэгдэж чадахгүй, тэгш бус байдлыг улам нэмэгдүүлэх хандлага ажиглагдаж байна. Тэгш бус байдлыг бууруулж, бодлогын үр шимийг иргэн бүрд үр дүнтэйгээр хүртээхэд Хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүй онцгой ач холбогдолтой. Хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүйг ашигласнаар тухайн асуудал ямар шалтгаанаас үүсэж байгааг олж тогтоохдоо тогтолцооны түвшинд суурь шалтгааныг хайж, гарц, шийдлийг олохдоо тухайн хүний эрхийг хангах, хамгаалах, хүндэтгэх зарчмыг баримталснаар иргэн бүрд ээлтэй, хүмүүнлэг нийгмийг бүтээхэд хувь нэмрээ оруулах юм.

Хөгжлийн талаарх үзэл хандлагууд хүний эрхтэй харьцуулахад тийм ч гүнзгий суурьтайгаар хөгжөөгүй бөгөөд Дэлхийн хоёрдугаар дайны дараагаар эдийн засгаа нөхөн сэргээхэд дэлхийн улс орнууд анхаарч эхэлсэнтэй уялдан эдийн засагчдын үзэл хандлага ноёлдог. Эдийн засагчдаар ноёлуулсан хөгжлийн талаарх хандлага нь улсын макро үзэгдлүүдэд анхаарч эдийн засгийн өсөлт, шилжилтийг бий болгоход нөөцөө зохистой хуваарилахад анхаардаг. (Sano, 2000)

Хүний эрхэд суурилсан хандлага арга зүйг хөгжлийн бодлогод ашиглах талаарх оролдлогыг зарим иргэний нийгмийн байгууллагуудын үйл ажиллагаанаас бусад бодлогуудад төдийлөн авч хэрэгжүүлээгүй байгаа бөгөөд тусдаа салбар хэмээн үзэж хариуцаж ажилладаг төрийн институтууд ихэвчлэн тусдаа үйл ажиллагаа явуулж байна. Олон улсын түвшинд ч гэсэн хөгжлийн бодлогыг өөр, өөр нэгжүүд хариуцаж ажиллах нь элбэг байгаа бөгөөд жишээлбэл хөгжлийн бодлогын асуудлыг НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр, Дэлхийн Банк зэрэг байгууллага хариуцдаг бол хүний эрхийн асуудлыг Хүний Эрхийн Комиссарын газар хариуцаж ажилладаг.

Хүний Эрхэд Суурилсан Хандлага арга зүйгээр хөгжлийн бодлогыг боловсруулснаар:

- Иргэд өөрийн эрхээ хангуулах чадвартай болно.
- Төр буюу ард иргэдийн өмнө үүрэг хүлээгчдийн үйл ажиллагааг иргэдийн эрхийг хүндэтгэх, хангах, хамгаалахад чиглүүлнэ.

Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн хандлага арга зүйг задлан шинжилж бодлогуудын агуулга, арга хэмжээнүүдэд шинжилгээ хийж, дараах харьцуулалтыг хийж болох бөгөөд бодлогын арга хэмжээнүүдээр нь харгалзан үндсэн 3 ангилж болох бөгөөд үүнд:

- Хандивт суурилсан арга зүй
- Хэрэгцээнд суурилсан арга зүй
- Хүний эрхэд суурилсан арга зүй

Арга зүй бүр нь дор бүрнээ онцлог чанаруудтай бөгөөд давуу болон сул талуудтай. Гэсэн хэдий ч хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, боловсруулалтын шинжилгээнд буюу бодлогын хувилбарыг сонгохдоо ихэвчлэн Хандивт суурилсан арга зүй эсвэл Хэрэгцээнд суурилсан арга зүйг сонгох нь элбэг байна.

Хүний эрх нь хангах, хамгаалуулах зэрэг олон төрлийн арга хэмжээг төрөөс шаарддаг тул хүний эрхэд суурилсан хандлага арга зүйг ашиглан бодлого боловсруулахад явцад хэрэгжүүлэхэд тодорхой, ойлгомжтой арга хэмжээ боловсруулах нь тулгамддаг хамгийн том асуудал болдог. Зарим хүний эрхийн асуудлууд хэрхэн хангагддаг талаарх үнэлгээ, шалгуур өнөөг хүртэл тодорхойгүй байх нь ч бий. (Sano, 2000)

Хүснэгт 1. Бодлого төлөвлөлтийн хандлага, арга зүйн харьцуулалт

Хандивт суурилсан арга зүй	Хэрэгцээнд суурилсан арга зүй	Хүний эрхэд суурилсан арга зүй
Үр дүнд бус, орцод анхаарна	Үр дүнд бус, орцод анхаарна	Хэрэгжүүлэх үйл явц, үр дүнд анхаарна
Хандив, тусламжийг нэмэгдүүлэхийг чухалчилна	Хэрэгцээг хангахыг чухалчилна	Хүний эрхийн нөхцөл байдлыг үнэлэхэд анхаарна
Баян чинээлэг бүлэг, ядуу буурайдаа туслах ёстой	Хэрэгцээг хууль ёсны дагуу шаардаж байгаа мэтээр авч үзнэ	Хувь хүмүүс болон бүлгүүд өөрийн хуулиар баталгаажсан эрхээ, үүрэг хүлээгчдээс шаардана
Хувь хүмүүсийг хохирогчтой адилтган авч үзнэ	Хувь хүмүүсийг хөгжлийн үйл явцын объект, хөндлөнгийн оролцогч гэж үзнэ	Хувь хүмүүс болон бүлгүүдийг өөрийн эрхээ шаардах чадвартай болгоно
Хувь хүмүүс халамж, туслалцаа хүртэнэ	Хувь хүмүүс халамж, туслалцаа хүртэнэ	Хувь хүмүүс туслалцаа нэхэмжилнэ
Асуудлын өнгөц илрэлд анхаарна	Асуудлын өнгөц шалтгаанд анхаарна	Асуудлын үүдэл болсон суурь, тогтолцооны шалтгаан болон илрэлд анхаарна.

Монгол улсын хөгжлийн зарим асуудлуудын шийдлийг Хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүйгээр шинжилж үзвэл:

Кейс 1: Монгол улсын эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлт, орлогын тэгш бус байдлын асуудлыг бодлого төлөвлөлтийн хандлага, арга зүйн ангиллуудаар шинжилж үзвэл уг асуудлыг шийдвэрлэхдээ Монгол улсад “Цалинтай ээж” хөтөлбөр, “Хүүхдийн мөнгө” зэрэг халамжийн хөтөлбөрүүд, мөн хүүхдээ асран гэртээ сууж хөдөлмөр эрхэлж чадаагүй хугацаанд нийгмийн даатгалыг нөхөн төлөх нөхцөл олгох зэрэг арга хэмжээг зонхилон авч хэрэгжүүлдэг ч төдийлөн үр дүнд хүрэхгүй байгаа билээ. Гэвч эдгээр арга хэмжээнүүд нь хэрэгцээнд суурилсан арга зүйгээр боловсруулагдсан бөгөөд

санхүүгийн болон тэтгэвэр тогтоолгох хэрэгцээг хангахыг чухалчилжээ. Гэвч энэ нь эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг хангалттай нэмэгдүүлэхгүй, цалин орлогын зөрүүг ойртуулж чадахгүй байгаа нь суурь шалтгааныг олж илрүүлээгүй байгаагаас үүдэж буй юм. Хүний эрхэд суурилсан хандлага арга зүйгээр уг асуудлын суурь шалтгааныг эрэлхийлбэл уг асуудал нь эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрлөх эрх, хөдөлмөрийн зах зээл дээр эрэгтэй хүнтэй адил хэмжээнд үнэлүүлж чадахгүй ялгаварлан гадуурхагдах зэрэг асуудлаас үүдэж байна. Эмэгтэйчүүд хүүхэд төрүүлж, хүүхдээ асран, өсгөхдөө өөрийн ажил, карьераа орхигдуулдаг бөгөөд хүүхэд асрахыг зөвхөн эмэгтэйчүүдийн үүрэг хэмээн ойлгодог уламжлалт ойлголттой шууд хамааралтай байна. Тиймээс уг ойлголтыг бууруулах үүднээс хүүхэд асрах чөлөө, тэтгэмжийг эцэг эх ээлжилж авахыг хуульчлах боломжтой. Ингэснээр уламжлалт ойлголтыг халахад түлхэц үзүүлж, гагцхүү эмэгтэй хүн өөрийн ажил, карьерыг золиослон хүүхдээ харах биш гэр бүлийн эцэг эх аль аль нь уг хариуцлагыг тэнцвэртэйгээр үүрч, шинээр ажилд авахдаа хүүхэд төрүүлээд ажлаа завсарддаг тул эмэгтэй ажилчин авахгүй гэх мэт ажил олгогчоос тавьдаг зарим асуудлуудыг ч шийдвэрлэх боломжтой.

Кейс 2: Улаанбаатар хотын хамгийн том тулгамдсан асуудлуудын нэг болох замын түгжрэлийг шийдвэрлэх гэж оролдохдоо бид шинэ зам, гүүр барих, өргөсгөх ажлыг голчлон хэрэгжүүлдэг бөгөөд зарим тохиолдолд дугаарын хязгаарлалтын арга хэмжээг санаачлан хэрэгжүүлдэг. Эдгээр арга хэмжээнүүд нь мөн л иргэдийн автомашин унах хэрэгцээг хангахад чиглэн хэрэгцээнд суурилсан хандлага арга зүйг ашигласан нь харагдаж байна. Хэдий зам гүүр нэмж барьдаг хэдий ч жилээс жилд замын түгжрэл улам нэмэгдсэн үү гэснээс буурсангүй. Иймээс энэхүү хэрэгцээнд суурилсан арга зүйгээр боловсруулагдсан бодлогын арга хэмжээ бодит үр дүнд хүрээгүй байна. Харин хүний эрхэд суурилсан хандлага арга зүйгээр шинжилж үзэхэд нэгдүгээрт, автомашин унах нь хүний заавал эдэлбэл зохих эрх үү эсвэл эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах нь зайлшгүй эдлэх эрх үү гэдэг талаар эргэн харах шаардлага тулгарч байна. Мэдээж эрүүл, аюулгүй орчин амьдрах нь хүний зайлшгүй эдлэх эрх тул иргэдийн уг эрхийг хангахын тулд тэдний автомашин унах хэрэгцээг орлуулан хангах боломжтой. Дэлхийн олон оронд зам гүүрийг нэмж барих бус харин ч улам багасгаж, хувийн автомашин унахаас илүү унадаг дугуй зэрэг авто замын ачаалал үүсгэдэггүй ердийн хөсгүүд хэрэглэхийг дэмжиж, нийтийн

тээврийн хүртээмж, үйлчилгээг сайжруулах арга хэмжээг авдаг бөгөөд энэ нь хамгийн үр дүнтэй арга гэдэг нь хангалттай батлагдсан билээ.

Кейс 3: *“Алсын хараа-2050” Монгол улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт хүний эрхэд суурилсан хандлагаар шинжилсэн ерөнхий шүүмж:*

Алсын хараа – 2050 баримт бичгийн өмнөтгөл хэсэгт:

“Нийгмийн хөдөлгөгч хүч болсон дундаж давхарга эмзэг, нимгэн байгаа нь тэгш бус байдлыг бий болгож, ардчиллын суурь үнэт зүйлийг ганхуулж эхэлж байгаа нь зөвхөн Монголд ч биш, дэлхий дахины тулгамдаж буй асуудал юм. Тэгш бус байдлаас улбаатай хүндрэл Монгол Улсын хувьд ч өнгөрсөн 30 жилийн үндсэн сорилт байв. Манай улсад ядуурлыг бууруулахад чиглэн халамжийн бодлого хангалттай үр дүнд хүрч чадаагүйг хөгжлийн суурь үзүүлэлтүүд нотолж байна. Цаашид нийгмийн дундаж давхаргаа дэмжих цогц бодлого баримталж ажиллах бодит шаардлага үүсэж байна.” хэмээн өнгөрсөн хугацаанд хэрэгжүүлж ирсэн хөгжлийн бодлогуудын үр дүнд тэгш бус байдлыг бууруулах тал дээр хангалттай үр дүнд хүрч чадаагүйг онцлон тэмдэглэсэн байна.

Хэдийгээр өмнөх урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдийн залгамж халааг үргэлжлүүлж, алдаа дутагдлыг нь засаж боловсруулагдсан ч тэгш бус байдлыг бий болгож буй шалтгааныг бодлогын арга хэмжээнүүд оновчгүй, үр дүнгүй болсонтой холбож авч үзсэн нь ажиглагдаж байна. Үүнийг бодлогын арга хэмжээнүүд, үндсэн зорилтуудыг үнэлэх үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтээс харж болох бөгөөд тоон үнэлгээний арга зүйг ашигласаар байгааг анхааралдаа авч үзэх хэрэгтэй.

Зураг 1. “Алсын хараа-2050” бодлогын баримт бичигт тусгагдсан шалгуур үзүүлэлтүүдийн жишээ

Тайлбар: * тэмдэглэгээ бүхий шалгуур үзүүлэлтийг шинээр тооцдог болно.

#	Шалгуур үзүүлэлт (Indicator)	Хэмжих нэгж	Суурь түвшин	2030	2040	2050	Шалгуур үзүүлэлтийн тайлбар
2 НИЙГМИЙН ХӨГЖИЛ							
1	Хүний хөгжлийн индекс	индекс	0.74	0.8	0.85	0.9	2018 он суурь түвшин
2	Тэгш байдлыг хангасан сургуулийн эзлэх хувь*	хувь		85	90	100	Аюулгүй орчин бүрдсэн, Хүүхдийг үе тэнгийн дарамтаас хамгаалсан, хамран сургах тойргийнхоо эмзэг бүлгийн болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг бүрэн хамруулсан, багшийн ажиллах орчин бүрдсэн
3	СӨБ-д хамрагдсан малчдын хүүхдийн хувь	хувь		85	90	100	Малчин өрхөд буй хүүхдээс СӨБ-д хамрагдсан хувийг тооцно.
4	Сургуулийн өмнөх боловсролын хамран сургалт хамран сургалтын бохир жин	хувь	75.3	95	99	100	2018 он суурь түвшин
5	Бага боловсролын хамран сургалт хамран сургалтын бохир жин	хувь	96.6	100	100	100	2018 он суурь түвшин
6	Суурь боловсролын хамран сургалтын бохир жин	хувь	97.1	100	100	100	2018 он суурь түвшин

Жишээлбэл шалгуур үзүүлэлт 2.1-д зааснаар тэгш байдлыг хангасан сургуулийн эзлэх хувийг 2050 онд 100 хувь буюу бүх сургуулийг тэгш байдлыг хангасан бөгөөд уг сургуульд бүх хүүхдийг сургана гэж тооцоолжээ. Мөн уг шалгуур үзүүлэлтээ тайлбарлахдаа Тэгш байдлыг хангасан сургууль гэдэг нь “Аюулгүй орчин бүрдсэн, хүүхдийг үе тэнгийн дарамтаас хамгаалсан, хамран сургах тойргийнхоо эмзэг бүлгийн болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг бүрэн хамруулсан, багшийн ажиллах орчин бүрдсэн байна” хэмээн тодорхойлжээ. Гэвч уг шалгуур үзүүлэлтийг хангах бодлогын арга хэмжээг баримт бичигт *“Сургуулийн барилга, байгууламж, суудлын тоог эрэлт, хэрэгцээнд нийцүүлэн үе шаттай нэмэгдүүлж бүлэг дүүргэлтийг норматив хэмжээнд барих, орчны стандартын дагуу хүүхэд бүрд ээлтэй, эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тохижуулна.”* хэмээн тусгажээ.

Уг арга хэмжээний үр дүнд сургууль цэцэрлэгийн тоо хэмжээг нэмэгдүүлэхэд л анхаарч байгаа ч сургуулийн орчныг хэрхэн үе тэнгийн дарамтгүй болгох, хэрхэн сурагчдын суралцах орчныг аюулгүй болгох талаар тусгаагүй байна.

Үүнээс нэгтгэн дүгнэхэд Алсын хараа-2050-ийг боловсруулахдаа хүний эрхэд суурилсан шинжилгээ хийгээгүй бөгөөд арга хэмжээг төлөвлөхдөө төсөв, санхүү, нөөцийг л тооцоолсон бөгөөд бодлогын үр шим хүртэгч сурагчдын нөхцөлийг хэрхэн сайжруулах талаар авч үзээгүй байна. Сургууль, цэцэрлэгийн тоо, суудлыг нэмэгдүүлж материаллаг орчныг сайжруулахыг бодлогын арга хэмжээндээ тусгаад, үр дүнгээ аюулгүй орчин бий болгох гэж тооцоолж, тухайн үр дүнгээ 100 хувьд хүргэх зорилго тавьсан нь сургуульд сурч буй хүүхдүүдийн тоог нэмэгдүүлэх хэдий ч тухайн хүүхдүүд чанартай боловсролыг аливаа дарамт, гэмт хэрэг зэргээс хамгаалагдсан аюулгүй орчин болгосон байдлаа үнэлж чадах эсэхт эргэлзээ төрүүлж байна.

Дүгнэлт

Уламжлалт арга зүйгээр бодлого боловсруулахдаа судлаачид, бодлого боловсруулагчид хяналт, шинжилгээ үнэлгээ хийхэд хялбар, бодитоор үнэлэгдэхүйц нөхцөлийг харгалзах үүднээс тоо баримт, статистикийг голчлон харгалздаг байсны дүнд бодлогын үр шим иргэдэд ялгаатай хүрч нийгэмд тэгш бус байдал үүсэх үндсэн шалтгаануудын нэг болж иржээ.

Бодлогын баримт бичиг нь нийгэмд хэрэгжиж буй арга хэмжээнүүдийг залж чиглүүлдгийн хувьд ямар агуулгаар хэрхэн бичигдсэнээс хамаарч засгийн газар өөрт буй хүний нөөц, санхүүгийн нөөцөө зарцуулдаг билээ. Тиймээс төрийн үйл ажиллагааг сайжруулахад шаардлагатай нэн тэргүүний алхам бол бодлогын баримт бичиг боловсруулах арга зүйдээ шинэчлэлт хийж, нийгэмд тулгамдаж буй хэрэгцээ шаардлагаа зөв үнэлж, бодлогын баримт бичгээ чанартай боловсруулах шаардлагатай.

Өмнө боловсруулж хэрэгжүүлсэн бодлогуудын үр дүнд тэгш бус байдал буурахгүй байгаа бол бодлогын арга хэмжээгээ өөрчлөх шаардлагатайг бодлогын шинжилгээний консерватив онолуудад ч чухалчлан авч үзсэн байдаг билээ. Тэгш бус байдал буурахгүй, бодлогууд хангалттай үр өгөөжөө өгөхгүй байгаа нь судлаачид, бодлого боловсруулагчид бодлогын хувилбар арга хэмжээгээ өөрчилсөн ч шинжилгээ, боловсруулалтын арга зүйгээ шинэчилж өөрчлөхгүй байгаа нь бодлогын үр нөлөөг сулруулж байна.

Төрөөс авч хэрэгжүүлж буй аливаа бодлогын үр дүнд иргэдийн амьдарч буй нөхцөлд дорвитой өөрчлөлт гарахгүй байгааг эрдэмтэн судлаачид онцлон ажиглаж, цаашид хэрхэн бодлогын арга хэмжээнүүдийг сайжруулж болохыг эрэлхийлж буй өнөө үед хөгжлийн бодлого төлөвлөлт, боловсруулалтын

шинжилгээний арга зүйдээ хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүйг авч хэрэглэснээр тулгамдаж буй бодлогын асуудлыг суурь шалтгааныг зөв танин илрүүлж, бодлогын үр шим хүртэгч иргэдэд илүү таатай, аюулгүй орчин, тэдний эрхийг баталгаатайгаар эдлүүлсэн нийгмийг бүтээхэд томоохон түлхэц үзүүлэх болно.

Abstract

Many developing countries are adopting specific methods and approaches to developing development policy documents and developing them and using them in public policy planning. Further study of the issues to be considered in the development of development policy documents will provide an opportunity to map Mongolia's development and manage the development process. The government spends its human and financial resources depending on the content of the policy document, as it guides the activities to the society. Therefore, the first step in improving the functioning of the government is to reform the methodology for developing policy documents, to properly assess the needs of society, and to develop quality policy documents.

Ашигласан ном, материал

Annan, K. (2005). НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын илгээлт. *НҮБ-ийн Ерөнхий Ассемблей*. Нью Йорк: НҮБ.

DANIDA. (1997). *Evaluation of fulfillment of the main elements in Strategy for Danish Development Policy*. Copenhagen: DANIDA.

Lee, J. Y., & Anderson, C. (2008). *Policy analysis*. Seoul: Daeyoung Moonhwasan Publishing.

Micheal Moran, M. R. (2006). *The Oxford handbook of public policy*. Oxford: Oxford University Press.

Sano, H.-O. (2000). Development and Human Rights: The Necessary, but Partial Integration of Human Rights and Development. *Human Rights Quarterly*, 37-52.

Uvin, P. (2007). From the right to development to the rights-based approach: how 'human rights' entered development. *Development in Practice*, 597-606.

Г.Чулуунбаатар. (2007). Монгол улсын үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын зарим асуудал. *Бодлогын шинжилгээ*, 61.

Монголын Залуучуудын Эвсэл. (2019). *Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүний Эрхийн Зөвлөлийн Хүний эрхийн төлөв байдлын ээлжит нэгдсэн*

хэлэлцүүлгийн гурав дахь мөчлөгт илгээж буй мэдээлэл. Улаанбаатар:
Монголын Залуучуудын Эвсэл.

Үндэсний хөгжлийн газар. (2018). *Монгол Улсын хөгжлийн нэгдсэн
төлөвлөлтийг хийх нийтлэг аргачлал (Тайлан V)*. Улаанбаатар.

Ц.Батболд. (2019). *Бодлогын шинжилгээний онол, арга зүйн үндэс*.

Улаанбаатар: Удам соёл.

Эдийн засгийн хөгжлийн яам. (2015). Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн гарын
авлага. 22-23.

Эдийн засгийн хөгжлийн яам. (2015). Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн гарын
авлага. 22-23.

Я.Бямбасүрэн, & П.Доржсүрэн. (2006). *Төрийн бодлого*. Улаанбаатар:

Удирдлагын академи.

James. A & Rhodes.R. (eds.). The Policy Studies Perspective. *Public administration
Review*, 40(4).

Hakim.C. (1982). *Secondary analysis research*. London.